

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՀ ԳԱԱ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ
ՀՐԱՉՅԱ ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ
140-ԱՄՅԱԿԻՆ

Հոկտեմբերի 12-ին Գիտությունների ազգային ակադեմիայի նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ լիագումար նիստ՝ նվիրված 20-րդ դ. անվանի լեզվաբան, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Հրաչյա Հակոբի Աճառյանի ծննդյան 140-ամյակին, որով բացվեց «Հայերենի ուսումնասիրության և կանոնարկման արդիական խնդիրներ» վերտառությամբ միջազգային գիտաժողովը:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ.Կարվալյանը. «Հ. Աճառյանը մեր ժամանակների ամենաբեղմնավոր և ամենամեծ հայագետն է, որի գիտական աշխատանքներն ընդգրկում են հայոց լեզվի ուսումնասիրության գրեթե բոլոր բնագավառները»: Նշվեց, որ գիտաժողովի ընթացքում լինելու են զեկուցումներ՝ նվիրված մեծանուն գիտնականի վաստակի գնահատությանը, նրա ուսումնասիրություններին, մանկավարժական գործունեությանը:

Մասնակիցներին ողջույնի խոսքով դիմեց ՀՀ սիյուռքի նախարար Հ. Հակոբյանը: Նա հատկապես կարևորեց, որ լինելու են գիտական զեկուցումներ արդի գրական լեզվի երկու՝ արևմտահայ և արևելահայ տարբերակներին առնչվող հարցերի շուրջ, վստահություն հայտնեց, որ

գիտաժողովի մասնակիցներն, անկասկած, արժանին կմատուցեն մեծանուն գիտնականի հիշատակին:

Գիտաժողովի աշխատանքներին հաջողություն մաղթեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռ. Մարտիրոսյանը: Նա մասնավորապես նշեց հետևյալը. «Գիտությունների ակադեմիայում երախտավորներին հիշելու լավ ավանդույթ է ձևավորվել: Այսօր մենք նշում ենք նշանավոր գիտնական Հ. Աճառյանի 140-ամյակը, որը, կրթվելով եվրոպական լավագույն ուսումնական հաստատություններում, վերադարձավ Հայաստան և զարգացրեց գիտությունը: Նա մեծ դեր ունեցավ նաև Երևանի պետական համալսարանի և գիտությունների ազգային ակադեմիայի կայացման գործում»:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Յու. Սուվարյանը: Նա մաղթեց բեղմնավոր աշխատանք և հույս հայտնեց, որ կլինեն ուշագրավ զեկուցումներ և տեղի կունենան հետաքրքիր քննարկումներ:

Լիագումար նիստում լսվեցին առանձին զեկուցումներ:

Հ. Աճառյանի կյանքի և գիտական գործունեության մասին խոսեց Լ. Հովսեփյանը (ԳԱԱ ԼԻ)՝

ընդգծելով այն կարևորագույն ձեռքբերումները, որոնք այսօր ևս արդիական են և ունեն հիմնարար նշանակություն: Անվանի գիտնականի գրականագիտական աշխատանքների, ընդհանուր հայագիտական վաստակի գնահատությամբ հանդես եկավ Ա. Դոլուխանյանը (ՀՊՄՀ), մեծ մարդու կյանքի դրվագներին անդրադարձավ Ա. Խաչատրյանը (Շվեդիա), բժշկական տերմինաբանության հարցերի վերաբերյալ զեկուցեց Հ. Սուքիասյանը (ԳԱԱ ԼԻ): Լիագումար նիստն ավարտվեց Երևանի պետական բժշկական համալսարանի «Վերնատուն» ուսանողական երգչախմբի՝ հայ ժողովրդական երգերի կատարումով:

Գիտական նստաշրջանի աշխատանքները շարունակվեցին ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտում, որտեղ նախ՝ տեղի ունեցավ անվանի գիտնականի դիմաքանդակի պաշտոնական բացման արարողությունը: Մեծ գիտնականի վաստակի գնահատման խոսք ասաց Վ. Համբարձումյանը: Դիմաքանդակի ծածկոց-վարագույրի բացումը վստահվեց գիտնականի ծոռնուհուն՝ Անի Աճառյանին: Նա իր շնորհակալական խոսքը եզրափակեց Աճառյանի հայտնի մի մտքով. «Տարին ունի 365 օր, եթե հանենք 65-ը, կմնա 300, և եթե ամեն օր գրենք մեկ էջ, ապա տարեվերջին կունենանք 300-էջանոց մի գիրք»:

Այնուհետև, երեք օր շարունակ տեղի ունեցած չորս նիստերում եղան երեք տասնյակից ավելի զեկուցումներ ժամանակակից հայերենի կառուցվածքի, հայոց լեզվի պատ-

մության և բարբառագիտության, ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության, բառագիտության և տերմինաբանության, բնագրի լեզվաբանական ուսումնասիրության տարբեր հարցերի վերաբերյալ զեկուցումներ:

Նստաշրջանի աշխատանքներին մասնակցում էին ինչպես ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի աշխատակիցները, այնպես էլ ՀՀ գիտակրթական տարբեր հաստատությունների՝ Երևանի պետական համալսարանի, Խ. Աբովյանի անվան պետական մանկավարժական, Երևանի պետական լեզվաբանական, Գավառի պետական, Վանաձորի պետական մանկավարժական համալսարանի, «Տաթև» գիտակրթական կենտրոնի, Սյունիքի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի, Էջմիածնի Գևորգյան հոգևոր ճեմարանի, ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտաշխատակիցներ, ինչպես նաև մասնակիցներ այլ երկրներից:

Գիտական նստաշրջանի ընթացքում լավեցին զեկուցումներ, որոնք աչքի էին ընկնում թե՛ գիտական պատշաճ մակարդակով և թե՛ թեմայի արդիականությամբ:

Ձեկուցումների թեմատիկան լայն էր և բազմազան: Դրանք ներկայացված էին տարբեր բաժանմունքներով:

Նստաշրջանում կարդացված զեկուցումները շուրջ 30-ն են, ստորև տալիս ենք դրանք ըստ հեղինակների և ընդհանուր թեմատիկայի:

1. Արդի հայերենի կառուցվածքի հարցերից զեկուցողներն անդրա-

դարձան հնչույթի և հնչյունի տարբերակմանը, հայերենի կանոնարկման և լեզվական նորմի խնդիրներին, այլև հոդակապի արժեքին (*Ռ. Թոխմահյան*, «Հնչյուն և հնչույթ», *Ն. Սարգսյան*, «Հայերենի կանոնարկման արդիական խնդիրներ», *Յու. Ավետիսյան*, «Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու»-ն և արդի գրական հայերենի լեզվական նորմը», *Վ. Ներսիսյան*, «Հոդակապի արժեքը ժամանակակից հայերենի ածանցավոր բառերում»):

2. Արդի հայերենի՝ արևելահայ և արևմտահայ տարբերակների ուսումնասիրությանը վերաբերող զեկուցումներում կարևոր հարցերից էին կանոնարկումը, *ոյ* [սյ] երկհնչյունի արժեքը, համաձանցումը, վերաբերականների տրոհումը, միավանկ վերջնաբաղադրիչով բառերի հոգնակի կազմությունը և այլն (*Հ. Զաքարյան*, «Արդի հայերենի լեզվաշինության և կանոնարկման սկզբունքներն ու միջոցները», *Հ. Չոլաքյան*, «Ոյ տառակապակցությունը արևմտահայերենում», *Ս. Տիոյան*, «Համաձանցումը արևմտահայերենում», *Լ. Սարգսյան*, «Վերաբերականների տրոհության մի քանի հարցեր արդի արևելահայերենում», *Ա. Ֆիշենկոյան*, «Միավանկ վերջնաբաղադրիչով գոյականների հոգնակի թվի կազմությունը արևմտահայերենում»):

3. Համեմատաբար մեծ թվով զեկուցումներ եղան լեզվի պատմության և բարբառագիտության հարցերի վերաբերյալ, որոնցում որոշ դեպքերում փաստական նյութը ավելին չէր շրջանառության մեջ

եղածից (*Պ. Վարդապետյան*, «Հիշատակարանների լեզուն միջին գրական հայերենի տարբերակներից մեկը», *Թ. Ասոյան*, «Գրապայքարը «Բազմավէպ»-ի էջերում», *Ս. Գրիգորյան*, «Գրիգոր Տաթևացու բառամեկնությունները Հ. Աճառյանի «Արմատական»-ում», *Գ. Հանանյան*, «Կիլիկիայի բարբառների աճառյանական ուսումնասիրությունները», *Ժ. Միքայելյան*, «Աճառյանի օրենքի գործառությունը Աբովյանի տարածաշրջանի (Կոտայքի մարզ) մի քանի խոսվածքներում», *Զ. Բառնասյան*, «Հ. Աճառյանի «Քննություն Նոր Ջուղայի բարբառի» աշխատությունը», *Ս. Միքայելյան*, «Վասպուրականի տարածքի խոսվածքներում արաբերեն փոխառությունների ձևախմաստային քննություն», *Գ. Մկրտչյան*, «Հ. Աճառյանի «Թուրքերէնի ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ եւ թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը...» աշխատությունը»):

4. Ընդհանուր, համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցերից առանձնապես ուշագրավ էին մի քանիսը (*Ա. Սարգսյան*, «Վիճակագրական նորագույն մեթոդների կիրառությունը լեզվաբանության մեջ», *Մ. Քումունց*, «Գորիս տեղանվան ստուգաբանությունը», *Ա. Խաչատրյան*, «Անձնանունների ստուգաբանության Հ. Աճառյանի մոտեցումը», *Ն. Վարդանյան*, «Ուղղախոսական նորմերի ապանորմավորման գործընթացը և նրանց դասավանդման մեթոդական որոշ հարցեր (ըստ էլեկտրոնային լրատվամիջոցների)» և այլն:

5. Բառագիտության և բառարա-

նագրության հարցերից շոշափվեցին երկուսը՝ «Ռուսահայ» բառի բառարանագրային քննություն» (Գ. Գյուրջինյան), «Նոր բառեր Վարդան Արևելցու «Ճառք»-ում» (Ս. Գրիգորյան, Ն. Պարոնյան):

6. Վերջապես, մի կարևոր բնագավառ՝ բնագրի լեզվաբանական ուսումնասիրություն, լավեցին գեկուցումներ գեղարվեստական վավերագրության (Ա. Գալստյան, «Արևելահայ գեղարվեստական վավերագրության լեզվական հիմքերը»), լեզվի հուզագնահատողական միավորների մշակութային արժեքի (Գ. Գրիգորյան, «Հուզագնահատողական արտահայտությունների լեզվամշակութային պայմանավորվածությունը»), հատկանունների բառակազմության և իմաստային տեղաշարժերի (Ն. Դիլբարյան, «Հատուկ անունների կազմության և ընտրության տեղաշարժերն արդի արևելահայերենում»), Ս. Գրքի իգականանիշ անունների համեմատության (Ա. Բարխուդարյան, «Իգական սեռի որոշ անձնանուններ Նոր կտակարանի հունարեն-հայերեն բնա-

գրում»), լեզվի ազգագրական ոլորտի (Ա. Սարգսյան, «Հայերենի և օտար լեզուների փոխհարաբերությունը. զավեշտի դրսևորումները անեկզոտներում»), համշենահայ ազգագրական մի երգի բնույթի (Ս. Վարդանյան, Թուրքիայի կրոնափոխ համշենահայերից գրառված մեկ երգի թարգմանության շուրջ») վերաբերյալ:

Նիստերի վերջում ելույթ ունեցողները հանդես են գալիս հարցադրումներով: Նիստերն ավարտվում էին տարբեր թեմաների վերաբերող հարցուպատասխաններով, նիստի նախագահների ամփոփումներով:

Հ. Աճառյանի ծննդյան 140-ամյակին նվիրված գիտական նստաշրջանը ևս ցույց տվեց, որ հայերենի ուսումնասիրության բնագավառում կան որոշակի խնդիրներ, որոնց լուծմանը ձեռնամուխ են եղել լեզվաբանության տարբեր սերնդի ներկայացուցիչներ:

*Բանասիր. գիտ. թեկնածու
Մ.Ա.Սարգսյան*